

ქართული!

„...ბნ სტრუქტურულად უნდა იქნას უზრუნველყოფილი...“ ❖ №4(21), 2001 წელი ❖ ფასი 30 თეთრი

პუბლიკაციის ერთ მიზნად აღიქმება ადამიანური სულის ინდივიდუალიზაციის ისეთ ფორმად, რომელსაც აქვს ენობრივი სტატუსი. და იქვე დასძინდა: ის ფაქტი, რომ ერებს კაცობრიობის სულიერი ფორმა ვუწოდებთ, სულაც არ ნიშნავს მათი რეალობისა და მიწიერი ყოფის უზღუდველყოფას.

მას აქვთ (1767-1835) დიდი დრო გავიდა, მაგრამ დღემდე გრძელდება კამათი ერის განსაზღვრის, მისი ნიშან-თვისებების, ენისა და მისი სხვადასხვა გამოვლინების კვალიფიკაციის და სხვ. საკითხების გარშემო. არის პუბლიკაციისა და მისი მიმდევრების შეხედულებათა რევიზიის ცდებიც. და თუმცა კაცობრიობის ნაწილი ერებსაც შეეღია და სულიერებასაც, მაინც ვერ მოიძებნა უდავო კრიტერიუმები ერთა და ენათა საზღვრების დასადგენად.

ვინ უნდა განმარტოს ენა?

ისტორიკოსმა, ლინგვისტმა, სოციოლოგმა თუ პოლიტოლოგმა? ხსენებული დარგები სისტემატურად ხვდებიან ერთმანეთს საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში და ხშირად თანამშრომლობენ კიდევ. მეტწილად სწორედ ამ დარგთა მსჯელობასა და დასკვნებს ეფუძნება ესა თუ ის ოფიციალური, ადმინისტრაციული თუ მმართველობითი დოკუმენტები თუ სამოქმედო პროგრამა. ამიტომ ტერმინოლოგიის სიზუსტეს და დარგთაშორის დეფინიციათა კოორდინირებას დიდი მნიშვნელობა აქვს.

რომელი ტერმინებია განსაკუთრებით წინააღმდეგობრივი? თითქმის ყველა ის ტერმინი, რომელიც ერთდროულად ესაბიროება ლინგვისტიკასა და პოლიტიკას. თუ ერი, როგორც უ. კონორი აღნიშნავს, არის სახალხო საზოგადოება, დაფუძნებული საერთო საკუთრებასა და ინტერესებზე და ეს ხალხი ორგანიზებულია სახელმწიფოებრივად, შეკავშირებულია სპეციფიკური ტერიტორიით და განსხვავებული ენითა და ცხოვრების გზით, მაშინ თითოეული ეს ნიშანი და ცხადია ენაც, ამ ერთობის ორგანიზებულობის აუცილებელი პირობაა. და თუ რაიმე მიზეზით საკამათო გახდება (მით უფრო თუ კამათი უსაფუძვლოა) ამ ნიშანთა მთლიანობა, აშკარაა, რომ საკითხი ადრე თუ გვიან გასცდება ამ ნიშანთა შემსწავლელი დარგების საზღვრებს და საფრთხეს შეუქმნის თავად ერს, როგორც სახელმწიფოებრივად ორგანიზებულ ერთობას.

ასევე უნდა კონკრეტულ ენათა არსებობის შემდეგ ძირითად სოციალურ ფორმებს: იდეოლოგიები—ენის ერთი კონკრეტული მატარებლის ინდივიდუალური ენა; თქმა—სიმრავლე სტრუქტურულად ძალზე ახლო მდგომი იდეოლოგიებისა, რომლებიც ემსახურება ერთ მცირე სიდიდის ტერიტორიულად ჩაკეტილ ჯგუფს, რომლის შიგნითაც არ შეინიშნება რაიმე შესამჩნევ (ტერიტორიულად დამახასიათებელი) ენობრივი განსხვავებები; დიალექტი—ქმათა სიმრავლე (ცალკეულ შემთხვევაში—ერთეული) რომელშიც შენარჩუნებულია მნიშვნელოვანი შიდა სტრუქტურული ერთობა (დიალექტისაგან განსხვავებით). დიალექტის გავრცელების ტერიტორიული უწყვეტობა არ წარმოადგენს მის აუცილებელ ნიშანს; ენა, როგორც წესი, არის დიალექტთა სიმრავლე, რომლებს შორისაც დასაშვებია სხვაობები შესაძლოა მნიშვნელოვნად ვარიირებდეს და დამოკიდებული იყოს არ

განუწყვეტელი განიცდინ ცვლილებებს თავიანთი სტრუქტურის ყველა რგოლში და ხდება მათი უწყვეტი ისტორიული განვითარება. ამ პროცესის კონკრეტული მიზეზები სრულად არაა გამოვლენილი, მაგრამ უდავოა, რომ ისინი ჩადებულია, უპირველეს ყოვლისა, თავად ენის მოწყობის (აგებულების) პრინციპებში, და მეორეც მისი მოხმარების ფუნქციონალურ მექანიზმებში.

ერთ-ერთი ყველაზე ბუნდოვანი სფერო სოციოლინგვისტიკისა—არის დიალექტისა და ენის გამიჯვნის საკითხი. ეს, შესაძლოა, ცხადი ჩანდეს თავდაპირველად, როდესაც დიალექტები ენის უბრალო ქვედანაყოფებად გვევლინებოდნენ, მაგრამ ეს პრობლემა თანდათან სულ უფრო ბუნდოვანი ხდება... ჩვეულებრივ, სხვადასხვა დიალექტზე მოლაპარაკენი ერთმანეთს უგებენ, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ამგვარი რამ განსხვავებულ ენებს შორისაც შეიძლება მოხდეს. ანუ დიალექტები, ძირითადად, ურთიერთგაგებადია, მაგრამ ეს კრიტერიუმი ყო-

ველთვის არ არის საკარისი. მაგ. პოლანდია-გერმანიის საზღვარზე ორივე ენის დიალექტები იმდენად მსგავსია, რომ მოლაპარაკეებს ხშირად საკმაოდ კარგად ესმით ერთმანეთისა, ბევრად უკეთ, ვიდრე გერმანიის ამ რეგიონის მცხოვრებს შეუძლია გაუგოს შვეიცარიის ან ავსტრიის გერმანულს. მაგრამ ჩვენ ვიცით, რომ პოლანდიური და გერმანული სხვადასხვა ენებია და არა დიალექტები. შედარება გვიჩვენებს, რომ მხოლოდ ლინგვისტური კრიტერიუმები არ არის საკმარისი, რათა დიალექტები გამოიჩინოს ენებისაგან. ასევე მნიშვნელოვანია გაირკვეს, რომელთან გვაქვს საქმე—**ავტონომიასა თუ პეტრონომიასთან**. ენა ავტონომიურია, დამოუკიდებელია, მრავალგვარი სასიცოცხლო გამოვლინება აქვს და სტანდარტიზებულია. ეს ენება გერმანულსაც და პოლანდიურსაც. მეორე მხრივ, დიალექტები პეტრონომულნი არიან, ანუ სხვა მრავალფეროვნებას ემორჩილებიან. ასე, გერმანული სხვადასხვა დიალექტთა წარმოადგენლები მიმართავენ ერთმანეთს სტანდარტული ენით და წერენ და კითხულობენ გერმანულად. ასევე, პოლანდიურზე მოლაპარაკენი ნებისმიერი დიალექტური წაიდან მიმართავენ პოლანდიურ ენას და არა გერმანულს. ასე მივდივართ პრობლემასთან, რომელიც ლინგვისტიკაზე მუდმივად ზემოქმედებს. ეს არის საფუძვლიანი, რომელზეც ლინგვისტურ და სო-

ციოლოგიური ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში და ხშირად თანამშრომლობენ კიდევ. მეტწილად სწორედ ამ დარგთა მსჯელობასა და დასკვნებს ეფუძნება ესა თუ ის ოფიციალური, ადმინისტრაციული თუ მმართველობითი დოკუმენტები თუ სამოქმედო პროგრამა. ამიტომ ტერმინოლოგიის სიზუსტეს და დარგთაშორის დეფინიციათა კოორდინირებას დიდი მნიშვნელობა აქვს.

რომელი ტერმინებია განსაკუთრებით წინააღმდეგობრივი? თითქმის ყველა ის ტერმინი, რომელიც ერთდროულად ესაბიროება ლინგვისტიკასა და პოლიტიკას. თუ ერი, როგორც უ. კონორი აღნიშნავს, არის სახალხო საზოგადოება, დაფუძნებული საერთო საკუთრებასა და ინტერესებზე და ეს ხალხი ორგანიზებულია სახელმწიფოებრივად, შეკავშირებულია სპეციფიკური ტერიტორიით და განსხვავებული ენითა და ცხოვრების გზით, მაშინ თითოეული ეს ნიშანი და ცხადია ენაც, ამ ერთობის ორგანიზებულობის აუცილებელი პირობაა. და თუ რაიმე მიზეზით საკამათო გახდება (მით უფრო თუ კამათი უსაფუძვლოა) ამ ნიშანთა მთლიანობა, აშკარაა, რომ საკითხი ადრე თუ გვიან გასცდება ამ ნიშანთა შემსწავლელი დარგების საზღვრებს და საფრთხეს შეუქმნის თავად ერს, როგორც სახელმწიფოებრივად ორგანიზებულ ერთობას.

ასევე უნდა კონკრეტულ ენათა არსებობის შემდეგ ძირითად სოციალურ ფორმებს: იდეოლოგიები—ენის ერთი კონკრეტული მატარებლის ინდივიდუალური ენა; თქმა—სიმრავლე სტრუქტურულად ძალზე ახლო მდგომი იდეოლოგიებისა, რომლებიც ემსახურება ერთ მცირე სიდიდის ტერიტორიულად ჩაკეტილ ჯგუფს, რომლის შიგნითაც არ შეინიშნება რაიმე შესამჩნევ (ტერიტორიულად დამახასიათებელი) ენობრივი განსხვავებები; დიალექტი—ქმათა სიმრავლე (ცალკეულ შემთხვევაში—ერთეული) რომელშიც შენარჩუნებულია მნიშვნელოვანი შიდა სტრუქტურული ერთობა (დიალექტისაგან განსხვავებით). დიალექტის გავრცელების ტერიტორიული უწყვეტობა არ წარმოადგენს მის აუცილებელ ნიშანს; ენა, როგორც წესი, არის დიალექტთა სიმრავლე, რომლებს შორისაც დასაშვებია სხვაობები შესაძლოა მნიშვნელოვნად ვარიირებდეს და დამოკიდებული იყოს არ

განუწყვეტელი განიცდინ ცვლილებებს თავიანთი სტრუქტურის ყველა რგოლში და ხდება მათი უწყვეტი ისტორიული განვითარება. ამ პროცესის კონკრეტული მიზეზები სრულად არაა გამოვლენილი, მაგრამ უდავოა, რომ ისინი ჩადებულია, უპირველეს ყოვლისა, თავად ენის მოწყობის (აგებულების) პრინციპებში, და მეორეც მისი მოხმარების ფუნქციონალურ მექანიზმებში.

ერთ-ერთი ყველაზე ბუნდოვანი სფერო სოციოლინგვისტიკისა—არის დიალექტისა და ენის გამიჯვნის საკითხი. ეს, შესაძლოა, ცხადი ჩანდეს თავდაპირველად, როდესაც დიალექტები ენის უბრალო ქვედანაყოფებად გვევლინებოდნენ, მაგრამ ეს პრობლემა თანდათან სულ უფრო ბუნდოვანი ხდება... ჩვეულებრივ, სხვადასხვა დიალექტზე მოლაპარაკენი ერთმანეთს უგებენ, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ამგვარი რამ განსხვავებულ ენებს შორისაც შეიძლება მოხდეს. ანუ დიალექტები, ძირითადად, ურთიერთგაგებადია, მაგრამ ეს კრიტერიუმი ყო-

ველთვის არ არის საკარისი. მაგ. პოლანდია-გერმანიის საზღვარზე ორივე ენის დიალექტები იმდენად მსგავსია, რომ მოლაპარაკეებს ხშირად საკმაოდ კარგად ესმით ერთმანეთისა, ბევრად უკეთ, ვიდრე გერმანიის ამ რეგიონის მცხოვრებს შეუძლია გაუგოს შვეიცარიის ან ავსტრიის გერმანულს. მაგრამ ჩვენ ვიცით, რომ პოლანდიური და გერმანული სხვადასხვა ენებია და არა დიალექტები. შედარება გვიჩვენებს, რომ მხოლოდ ლინგვისტური კრიტერიუმები არ არის საკმარისი, რათა დიალექტები გამოიჩინოს ენებისაგან. ასევე მნიშვნელოვანია გაირკვეს, რომელთან გვაქვს საქმე—**ავტონომიასა თუ პეტრონომიასთან**. ენა ავტონომიურია, დამოუკიდებელია, მრავალგვარი სასიცოცხლო გამოვლინება აქვს და სტანდარტიზებულია. ეს ენება გერმანულსაც და პოლანდიურსაც. მეორე მხრივ, დიალექტები პეტრონომულნი არიან, ანუ სხვა მრავალფეროვნებას ემორჩილებიან. ასე, გერმანული სხვადასხვა დიალექტთა წარმოადგენლები მიმართავენ ერთმანეთს სტანდარტული ენით და წერენ და კითხულობენ გერმანულად. ასევე, პოლანდიურზე მოლაპარაკენი ნებისმიერი დიალექტური წაიდან მიმართავენ პოლანდიურ ენას და არა გერმანულს. ასე მივდივართ პრობლემასთან, რომელიც ლინგვისტიკაზე მუდმივად ზემოქმედებს. ეს არის საფუძვლიანი, რომელზეც ლინგვისტურ და სო-

ციოლოგიური ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში და ხშირად თანამშრომლობენ კიდევ. მეტწილად სწორედ ამ დარგთა მსჯელობასა და დასკვნებს ეფუძნება ესა თუ ის ოფიციალური, ადმინისტრაციული თუ მმართველობითი დოკუმენტები თუ სამოქმედო პროგრამა. ამიტომ ტერმინოლოგიის სიზუსტეს და დარგთაშორის დეფინიციათა კოორდინირებას დიდი მნიშვნელობა აქვს.

გილტვავთ

9 აპრილს—საქალაქო სახელმწიფო უწყის დღეა და 14 აპრილს—საქალაქო სახელმწიფო უწყის დღეა...

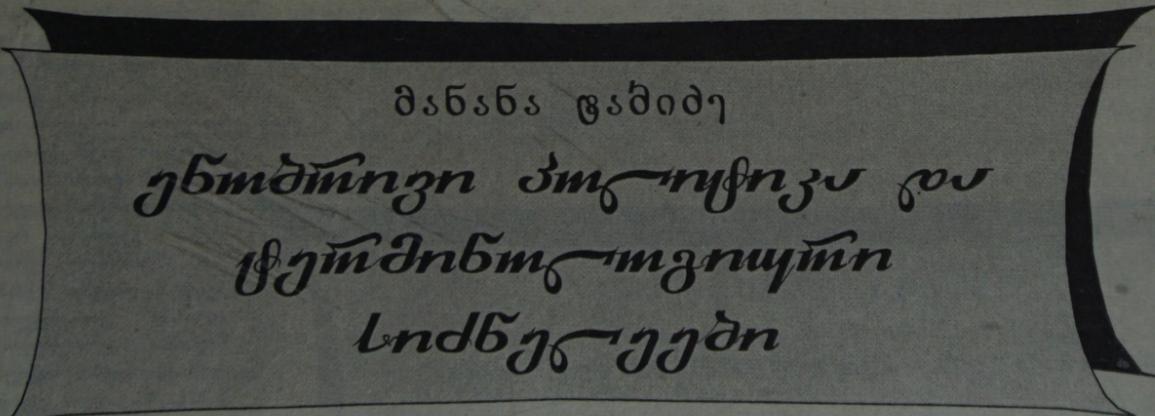
პატივცემულ მეთხოველ! აგებ უკუ 11 წელია ქართულ ხალხს ჩააგდებინ, ბიძ 1989 წლის 9 აპრილს ხალხი ჩაქოვდაში დაიღუპა, წერხ, ბიძ 9 აპრილის ამშაფხ მძებვა მსხურბალი და ა.შ.

აგებ უკუ 9 წელია, საქალაქო სახელმწიფო უწყის დღეა და 26 მაისს და აბა 9 აპრილს, აბადა, დღუანდელი საქალაქო სახელმწიფო უწყის დღეა და 1991 წლის 9 აპრილს აღსდგა!

აგებ უკუ 22 წელია, ჩუენს თანამემამულეებს 14 აპრილს აგებინ დღუანის დღე და აბა საქალაქო სახელმწიფო უწყის დღე! სინამდვილეში 14 აპრილის ამშობი ხბი საქალაქო სახელმწიფო უწყის დღეა და ეს დღე ქალაქო სახელმწიფო უწყის დღეა და 14 აპრილს აბადა, დღუანდელი საქალაქო სახელმწიფო უწყის დღეა და 1991 წლის 9 აპრილს აღსდგა!

პატივცემულ მეთხოველ! გილტვავთ 9 აპრილს! გილტვავთ 14 აპრილს!

და ბაგ მთავანია, გილტვავთ დამრეგ ალცემბი მძქანჯალე დღუანდელი საქალაქო სახელმწიფო უწყის დღეა და 14 აპრილს აბადა, დღუანდელი საქალაქო სახელმწიფო უწყის დღეა და 1991 წლის 9 აპრილს აღსდგა!

მანანა ცაშიძე
ენობრივი პოლიტიკა და
ენობრივი სოციოლოგია

ენა და ქუჩა

1.0. სკეპსისი ენასთან დაკავშირებით აღბათ ისეთივე ძველია, როგორც ენა.

1.1. ილაპარაკო, ნიშნავს მოხვედრე წინააღმდეგობაში, სადაც პარამონიაში მოყვანის ნებისმიერი მცდელობა მხოლოდ ახალ-ახალ წინააღმდეგობებს ქმნის.

1.2. შენმა მარცხენა ხელმა იცის, რას აკეთებს მარჯვენა, თუმცა შენ არაფერი იცი ამის შესახებ. აი, როგორ იქმნება ენობრივი კანონზომიერებები.

1.3. მართალია, ენა ადამიანის საშუალებით იცვლება, მაგრამ ეს ცვლილებები ადამიანზე არაა დამოკიდებული. ცნობილია მიზეზები იმისა, რატომ არ შეუძლია ადამიანს (და არც კოლექტივს) ცვლილებების შეტანა ენაში. პირველ ყოვლისა, ამის მიზეზი ნიშნის პირობითობაა (აღსანიშნი უშუალოდ არაა მიბმული აღმნიშვნელთან), რაც ყოველგვარ რაციონალურ საფუძველს აცლის ენობრივი სიზუსტისკენ, სისუფთავისკენ, დახვეწისკენ და სრულყოფილებისკენ მიმართულ მცდელობებს, არამოტივირებულს ხდის მათ. გარდა ამისა, შეგვიძლია მივუთითოთ სისტემის სირთულეზე, ენობრივ ნიშანთა უსასრულობაზე, ენის კონსერვატიურობაზე და სხვაზე.

1.4. ენა ყოველთვის აღმოჩენილია და არა შექმნილი, ჩვენ შეგვიძლია მხოლოდ და მხოლოდ მივაგნოთ ენას (ბავშვების მსგავსად). სხვები შეძლებენ ამას ენის შექმნას დაარქმევენ.

1.5. როგორია ენის ისტორია და გან-

ვითარება? მამა, რომელსაც სისტემა აღადგენს, ყოველთვის სასურველი მამაა და არა რეალური, წერს რიკორი. სტრუქტურალისტურ ლიგვისტიკას უაზრობად მიანიხიან ენის გენეზისზე და დიაქრონიასზე ლაპარაკი. რა თქმა უნდა, იმ ვიწრო პორიზონტში, რაშიც ევროპული მეტაფიზიკა ისტორიას ათავსებს (მიზეზ-შედეგობრივი კავშირები, განვიითარება, პროგრესი, დამოკიდებულება, მიზანი, პირველსაწყისი), ეს დამოკიდებულება სამართლიანია. რა არის ამის ალტერნატივა? — პერაკლიტეს „ომი“, „აფორტაცია“ ფუკოსთან, ბლანშოსეული „არა-დამოკიდებულება“, ნიცშესეული „გენეალოგია“ (პირველსაწყისის გაჩენა).

2.0. ერთსა და იმავე გამონათქვამს ორჯერ ვერ გაიმეორებ. მიუხედავად ამისა, ჩვენ მაინც შეგვიძლია ერთსა და იმავე გამონათქვამის შესახებ ვილაპარაკოთ, თუმცა ამის გარანტიას არც ბგერების, არც აზრის გამოთქმა, მითუმეტეს, არც რეფერენტის მუდმივობა არ იძლევა.

2.1. დაჟინებით გვიმეორებენ, რომ ენა სისტემაა.

მნიშვნელოვანი ცვლილებები სისტემაში არ ხდება, რადგან, თუ ცვლილება მნიშვნელოვანია, საქმე უკვე სხვა სისტემასთან გადაქვს, სხვა ენასთან, ეს აღარაა ენის შიგნით ცვლილება (იგულისხმება მნიშვნელოვნება სისტემისთვის).

2.2. სად მიმდინარეობს ცვლილებები

ენაში? ენაში ცვლილებები მეტყველებასთანაა დაკავშირებული. ცალკე ენა, როგორც ნორმატიული სისტემა, ზედროულია (მეტყველება ინდივიდუალურია, ერთჯერადი).

ენისა და მეტყველების ცნობილი ობიექტივა გვაძლევს, კლასიკური მეტაფიზიკის წიაღში დავრჩეთ. ჩვენ გვჯერა იდეალური, ნორმატიული, ზედროული, სამუხეუბო ჰუმანიტეტებისა, თუმცა ვიმყოფებით ქუჩაში — ეს ლაპარაკის, თავისუფლების, ცვალებადობის, შიზოფრენიის ადგილია, რომელიც ნორმატიულობით უნდა მოწესრიგდეს.

2.3. პლატონი გვასწავლიდა, რომ ჩვენ სულისა და სხეულისაგან შეგდებით, ანუ ერთდროულად ვიმყოფებით ქუჩაში და მუხეუბოში. ჩვენს ემოციებს შორის განსხვავება თვალსაჩინოა.

პლატონთან სხეული წარმოადგენს სულის საპერობილეს, დღეს კი ჩვენი ქუჩა-სხეული ციხე-მუხეუბოშია ჩაკეტილი (ამაში დამნაშავეა ან ამის შედეგია მარქსიზმი, ლინგვისტიკა, ფსიქოანალიზი).

2.4. ენა უსწრებს წინ თუ მეტყველება? რას ამბობს ამის შესახებ სოლონის „ზოგადი ენათმეცნიერების კურსი“? ენა, როგორც ნორმატიული სისტემა, თავისი ჩამოყალიბებისათვის მეტყველებით პრაქტიკას საჭიროებს, მაგრამ მეტყველება მხოლოდ მაშინ არის მეტყველება, თუკი იგი ნორმას, ანუ ენას ეფუძნება.

2.5. კლასიკურ პარადიგმაში ადამი-

ნი ამქვეყნიურის და იმქვეყნიურის, ქუჩისა და მეტყველების გზაჯვარედინს წარმოადგენს და უმნიშვნელოვანესი ფიგურაა.

მ.მ.მ. ენაში ცვლილებები ქუჩასთანაა დაკავშირებული. ნორმატიული სისტემა, იდეალური მნიშვნელობები, ლექსიკონი, აბსოლუტები ენისთვის ამოსავალ წერტილს არ წარმოადგენენ. პირიქით, ისინი თავად არიან დოფუნდებულნი ენობრივ პრაქტიკაზე (მეტყველებაზე). მეორე მხრივ, ეს ენას, როგორც მეტყველებით პრაქტიკას თავისუფლებისა და ქათურობისგან ათავისუფლებს, რას ნიშნავს თავისუფლებისგან გათავისუფლება? აღბათ იმას, რომ ამ თავისუფლებას კანონზომიერი სახე აქვს, თუმცა ეს არაა წესრიგი, არამედ ერთგვარი გაბნევის, დაფანტვის სისტემა. ქაოსი აქ კერძო კანონზომიერებაა და არააბიო კოსმოსის, ზოგად, ნორმატიულ წესრიგს არ საჭიროებს, ანუ „ქაოსისი“. ამავე დროს ეს ალაც ქაოსია, აღარც ქუჩა და აღარც თავისუფლება. მუხეუბოში ნომ არ ვიმყოფებით?

მ.მ.1. ობიექტივა გაქრა. ქუჩა-მუხეუბოში ჩვენ მოვლენების შუაგულში აღმოვჩნდით. ამ მოვლენებს არც მიზეზი აქვთ, არც აზრი და არც პირველსაწყისი, თუ დასასრული. აღარ არსებობენ გამარჯვებული და დამარცხებული. არ არსებობს ვარუდანი მაყურებელი, ადამიანი, რომელიც ენასა და მეტყველებას შორის საკუთარ ვეგარს აღმართავდა.

მიმინა მანამდე

სიტყვები პროფილში ანუ ენის მარჯაოტეზი

მნეპარი

ქართულ ენაში მემბარი ძალის აღსანიშნავად გვაქვს სიტყვა „მწეარი“. მოცემული სახელის ფუძე ეტიმოლოგიურად ნათელია: იგი ნაწარმოებია „და-წეა-“ ზმნის „წე“ ფუძისაგან „მ-არ“ აფიქსთა დართვით: მ-წე-არ-ი, მსგავსი ფორმები ქართულში მრავლად გვხვდება, მაგ: მ-ხატ-არ-ი, მ-დე-არ-ი, მ-ყფ-არ-ი, მ-ხედ-არ-ი ა.შ. ქართულში მოცემულ აფიქსთა გვერდით გვაქვს „მ-არ“ — აფიქსიანი ფორმებიც, მაგ: მ-ა-ტ-არ-ი, მ-დე-არ-ი...

პროფ. თ. გვანცელაძის აზრით, ქართულში „მწეარი“ ფორმის პარალელურად გვქონდა „მა-წე-არ“ ფორმაც. მართლაც, აფხაზურში მემბარი ძალის აღსანიშნავად გვხვდება სიტყვა „ამაწეარ“ აფხაზურში „ა“ თავსართია; მ-ს მომდევნო „მ“ აფხაზურში გვაძლევს „მ-ს, ხოლო ქართული „მ“ და აფხაზური „მ“ ფუნქციონირებს ერთი და იგივე ბგერაა. მეცნიერთა ერთი ნაწილი „ამაწეარ“ ფუძეს აფხაზური წარმოშობისად მიიჩნევს და თარგმნის, როგორც „სამსახურის გამწევე, მოსამსახურე ძალის“ (ა-მ-წე-„სამსახური“, უ-„ქმნა“ ზმნის ძირი და რ-მრავლობითობის აფიქსი).

თ. გვანცელაძეს მიუღებლად მიიჩნია ამგვარი ეტიმოლოგია; მისი აზრით, „რ“ სუფიქსი მრავლობითობის აღნიშვნის ფუნქციონით მსგავსი ფონემატური სტრუქტურის მქონე სხვა ფუძეში არ გვხვდება, ასევე აუხსნელია „ა“ ზმონის წარმომავლობაც; გარდა ამისა, რატომ დავრჩება „სამსახურის გამწევი“ მხოლოდ

მამბარ და არა ეზოს ძალს ან მწეამურ ნაგავს?

მოცემული უპასუხო კითხვები მოიხსნება, თუკი დაეუფებთ, რომ აფხაზურში ქართულიდანაა შესული „მა-წე-არ-ი“ ფორმა. „მ-არ“ და „მა-არ“ კონფიქსები ქართულში პარალელურად გამოიყენება; შდრ: მ-დე-არ-ი || მა-დე-არ-ი, მ-ყფ-არ-ი || მა-ყფ-არ-ი, მ-წე-არ-ი || მა-წე-არ-ი, მ-დე-არ-ი || მა-დე-არ-ი...

„მწეარ“ ფუძე მეგრულს ერთნაირ დიალექტში გვხვდება „წიარ“ ფორმითაც და აღნიშნავს, როგორც „მეგბარს“ (მწეარს), ასევე „გამხდარსაც“ (შდრ. ქართული შესიტყვება „მწეარით არის გამხდარი“). ე.ი. მწეარი—წიარი, შდრ., ქართული ყვარი—მეგრული ყბარი.

ამგვარად, საერთო ქართველურში ძალის აღსანიშნავად გვქონდა „მწეარი“ და „მწე-ვარი“ (რაც დამწევა); თანამედროვე ქართულში „მწეარი“ შემოგვრჩა „მეგბარი ძალის“, „სანადირო ძალის“ მნიშვნელობით; მეგრულ დიალექტში „მწეარის“ ფონეტიკური ვარიანტია „წიარი“, ხოლო აფხაზურში — ქართულისაგან ნასესხები „ამაწეარ“ ფორმა „ამაწეარის“ სახით.

თ. გვანცელაძის გამოკვლევის (ეტიმოლოგიური ძიებანი, 1988, გვ. 73) მიხედვით მასალა მოამზადა

ლუიზა ხაბაზურიძე

უცხო სიტყვები

საქმიანი ქალაქების შესანახად ჩვენში კარგა ხანია საქალაქებსა და სწრაფ-ჩამკერებს იყენებენ. ბოლო დროს საკანცელარიო ნივთებს შორის უცხოური წარმოების, გაუმჯობესებული ხარისხის საქალაქები გაჩნდა. მის შემადგენელ ელემენტებს: ყდასა და ქალაქების სამაგრს მესამე კომპონენტი — ფურცლების უკეთ დაცვისა და შენახვისათვის განკუთვნილი — ცელოფნის კონვერტები დამატა, რაც საქმარისი აღმოჩნდა იმისათვის, რომ სწრაფჩამკერს (რუს. скосшиватель) ახალი, ინგლისური სახელწოდება კლიპფაილი (clip file) მიეღო, მას ხშირად შემოკლებით ფაილსაც უწოდებენ. პირველი კომპონენტი „კლიპ“ — ამ შემთხვევაში სამაგრს ნიშნავს, „ფაილი“ — ერთად ჩაკრულ ფურცლებს ან დოკუმენტებს. ინგლისელები ასევე უწოდებენ გაზეთების შეკვრას, საქმეს ან დოსიეს, რისამე კარტოთეკას.

მასასადამე, კლიპფაილი / ფაილი (ინგლ. clip file), საბჭოური სწრაფჩამკერი (რუს. скосшиватель) ანუ საქალაქ ასე შეიძლება განვმარტოთ: „ფურცლების და სხვა. ერთად, გარკვეული თანმიმდევრობით შენახვის ან გაგზავნისთვის განკუთვნილი საცავი მეტალის სამაგრიო. აქვე აღვნიშნავთ, ფაილი უკვე დამკვიდრებული ინფორმატიკული ტერმინია (file-დოკუმენტების შეკვრა, კარტოთეკა). ასე უწოდებენ: საერთო თემის მქონე, რაიმე ნიშნით ურთიერთდაკავშირებულ, ერთსა და იმავე სახელწოდებით

აღნიშნულ მონაცემთა ერთობლიობას კომპიუტერის გარე მეხსიერების მოწყობილობაზე.

უცხო სიტყვების დამკვიდრებას ხშირად ჩვენვე ვუწყობთ ხელს. კონკრეტულ შემთხვევაში, როცა საქალაქზე ანუ სწრაფჩამკერზე ვსაუბრობთ, უმჯობესია, უკვე დადგენილი ქართული ტერმინები გამოვიყენოთ უცხოური კლიპფაილის ნაცვლად.

სწრაფჩამკერი ცელოფნის კონვერტების ან ქალაქების შესანახად მეტალის სამაგრიან მუყაოს ყდებს იყენებენ, რომლებიც სწრაფჩამკერისგან არა მხოლოდ ფურცლების შეკვრის პრინციპით, არამედ სიდიდითა და ტევადობითაც განსხვავდება. ასეთ მუყაოს ყდებს ფაილბოქსი (ინგლ. file box — სწრაფჩამკერის ყუთი) უწოდეს. ფაილბოქსის სინონიმად გავრცელდა მეორე უცხო სიტყვა ბაინდერი (ინგლ. bind-binder შეკვრა, აკინძვა), რაც ქართულად ამკინძვას, შემოსაკრავს, გარჯავს, საქალაქს ან სხვ. მუყაოს ყდას ნიშნავს. ამგვარ მუყაოს ყდებს უფროსად-გაზეთების შესანახადაც იყენებენ.

მოკლედ, ნაირგვარი საქალაქების არსებობამ სხვადასხვაგვარი სახელწოდების შექმნის აუცილებლობა წარმოშვა, რაზეც დროულად დაფიქრება გვმართებს.

მასალა მოამზადა სოფიო ხუალაბიძემ

